

hövzəsi və Mesopotamiyada arilərin meydana çıxması ilə bəşəriyyətin üç böyük irqi olan turanlılar, arilər və samilər bölgədə ağılıq uğrunda yüz illərlə davam edən qanlı qarşıdurmalar prosesinə cəlb olunmuşdular.

Turan və Türk adları kök etibarını ilə Sumere bağlıdır. Tur və Turan adlarının sami və iran dilləri əsasında izahı uğursuz cəhdlərdir.

Böyük assuroloq J. Oppert yazır ki, Sumerlərin Tur sözü Zənd Avestada "turya" şəklində ifadə

Ələsgər Siyablı

Dəşti Oğuz və sonrakı dövrlərdə Dəşti Qıpçaq adlanan Avrasiyanın geniş çöllərində min illərlə mövcud olan Türk dövlətlərinin bir-birinə qarşı ağılıq uğrunda apardıqları qanlı müharibələr onların zəifləyib süquta uğramalarına və ərazidəki slavyan ünsürünün güclənməsinə səbəb olmuşdur. Əmir Teymurun Sibir xanı Toxtamışın məğlub etməsi və bu əzəmətli Türk dövlətinin süquta uğramasına səbəb olaraq son nöqtəni qoymuş oldu və slavyan knyazlarının güclənməsinə, vahid mərkəzləşmiş dövlət təşkilatının yaranmasına və Sibir və Türkiyənin işğallarına əlverişli şərait yaratdı. İran dövlətinin özəyini təşkil edən Əhəməni dövləti turanlı ön türk Mi-diya dövlət təşkilatı üzərində bər-

rələri arxeoloji, antropoloji, toponimik faktları inkar edərək tarixin saxtalaşdırılması fəaliyyətlərini müasir dövrdə də, davam etdirməkdədirlər.

I FƏSİL.

Qədim Mesopotamiya xalqlarının və mədəniyyətinin kökləri haqqında Turan nəzəriyyəsi

XVIII-XIX əsr Avropasının görkəmli tarixçiləri, arxeoloq və linqvistləri dünyanın qədim tarixinin dərinəndən araşdırılması nəticəsində Turan adlandırılan yeni bir elmi nəzəriyyə irəli sürmüşlər. Bu nəzəriyyəyə görə hələ sami və ari irqi tarix səhnəsinə qədəm qoymadan min illər öncə tarixin ilk dövrlərində bilim adamlarının turanlılar adlandırılan Ön türklər doğu ərazilərində yerləşən öz ilkin vətənlərindən batıya doğru hərəkət edərək yer üzünə yayılmış və ilkin bəşər mədəniyyə-

(əvvəli ötən sayımızda)

Dünyanın bütün tarixi və xronoloji zaman kəsiyində Turan öz töhvəsini vermişdir. Avropanın şərqində və qərbində, şimalında və cənubunda müasir kökünü təşkil edən qədim kelt mədəniyyətinin əsasını Turan təbəqəsi təşkil edir. Hunlar qədim Roma imperiyasının yığılmasına vəsələ oldular. German və germanlaşmış dövlətlərin yaradıcıları Turanlılar oldular.

Çox mümkündür ki, Şimali Amerikanın müxtəlif tayfa və xalqlardan ibarət olan yerlilərinin dillərişimal qütbündəki eskimolardan başlamış Meksikanın asteklərinə qədər eyni mənşəyə malik olub Turan irqinə mənsubdurlar, onların qafataslarının quruluşu da bunu təsdiq edir. Bu xalqların dillərinin bir-biri və eyni zamanda Asiyanın turan dili ilə qrammatik quruluş baxımından eyniliyi hamı tərəfindən qəbul olunur". (G. J. Bunzen, c. 2, 1854, Səh. 26, 111)

Türkmənistanda 1904-cü ildə italyan arxeoloq Pumpelli tərəfindən aşkar edilən, e. q. X-IX minillərə aid Anau şəhər mədəniyyəti bilim adamları tərəfindən dünyanın ən qədim mədəniyyəti hesab olunmuş və bünövrəsinin turanlı öntürklər tərəfindən qoyulduğu tarixi dəlillərlə sübut edilmişdir. Pumpelli e. q. VI minillikdə Anau sakinlərinin bir qisminin özləri ilə əhlişəhərdikləri heyvan növləri, taxıl, darı və s. nümunələr götürərək doğu istiqamətinə hərəkət etdiklərini və İkiçayarasında Sumervə Afrikada Misir mədəniyyətinin təməlini qoyduqlarını elmi dəlillərlə əsaslandırmışdır.

Anau ilə yanaşı Türkmənistanda aşkar edilmiş e. q. VI minilliyə aid Ceytun, VII minilliyə aid Cəbəl, Böyük Balkan, Dam-dam Çeşmə qədim arxeoloji mədəniyyətlər yüksək inkişaf etmiş əkinçilik mədəniyyətlərinə malik olub qoyun, keçi kimi ev heyvanları bəsləməklə yanaşı, arpa və buğda taxıl məhsulları yetişdirmək sərişəsinə malik idilər.

Babil və Misir sivilizasiyalarının çox öncələri Xəzər dənizinin arxasındakı vadilərdə Aşqabad yaxınlığındakı Anauda yaşayan insanlar şəhərlərdə yaşayıb, buğda, darı ekib, heyvanları əhlişəhərdir və bəsləyirdilər. Bölgədə quraqlıq başlamadan öncə onlar öz yurdlarını tərk etməmişlər. Yəqin ki, Misirin və Babilin mədəniyyətlərinin kökünü bu Anau mədəniyyəti təşkil edirdi. (H. Cordier. 1920. Səh. 6)

Lakin samilərin və hind-avropalı arilərin sonrakı dövrlərdə tarix səhnəsinə qədəm qoymaları ilə dünyanın böyük hissəsində məskunlaşaraq ilkin bəşər mədəniyyə-

Dünya tarixinin Turan dövrü

tinin əsasını qoymuş turanlılara qarşı təcavüzkar hərəkətləri başlamış oldu. Öncə Ön Asiyada Ərəbistan yarımadasından hərəkət edərək Mesopotamiya ərazisində yayılan vəhşi sami tayfalarının davamlı basqınları və təzyiqləri nəticəsində turanlı sumerlilər öz yurdlarını tərk edərək böyük köçlərə məruz qaldılar.

Tarix səhnəsinə daha gec qədəm qoyan hind-avropalı arilər iki qola ayrılaraq yayılmaları iki istiqamətdə baş verdi, onların bir qolu ilkin vətənləri olan Şərqi Avropa-

olunmuşdur və bu Afrasiyabın hökumətli etdiyi Turan adının ekvivalentidir. O Firudinin oğlanları Selm, Tur və İrəç üçlüyünün əfsanəsində Asiya yaylalarını təcəssüm etdirir. Turlar Turun millətinə mənsub olub Aryaya və Sayrama qarşı mübarizə aparan insanlardır.

qərar olub onun atributlarını mənimsədiyi kimi Rus dövləti də türklərin Qızıl Orda dövlət təşkilatının özülü üzərində bərqərar oldu və onun atributlarını mənimsədi. Bir çox türk peçenek, quz,

Tarix səhnəsinə daha gec qədəm qoyan hind-avropalı arilər iki qola ayrılaraq yayılmaları iki istiqamətdə baş verdi, onların bir qolu ilkin vətənləri

olan Şərqi Avropadan hərəkət edərək Balkan üzərindən Anadoluyakeçdilər. Hind-iranlılar adlanan digər qolu isə şərqə doğru hərəkət edərək Mərkəzi Asiyada iki hissəyə bölündülər, bir hissəsi şərqə doğru Hind çayı hövzəsinə, digəri isə qərb yönündə istiqamət götürüb Zaqros dağları və Mesopotamiyaya doğru hərəkət edərək burda məskunlaşmış turanlı Ön türk xalqlarının öz yurdlarını tərk edərək müxtəlif istiqamətlərdə köçlərinə səbəb olmuşdular

danhərəkət edərək Balkan üzərindən Anadoluyakeçdilər. Hind-iranlılar adlanan digər qolu isə şərqə doğru hərəkət edərək Mərkəzi Asiyada iki hissəyə bölündülər, bir hissəsi şərqə doğru Hind çayı hövzəsinə, digəri isə qərb yönündə istiqamət götürüb Zaqros dağları və Mesopotamiyaya doğru hərəkət edərək burda məskunlaşmış turanlı Ön türk xalqlarının öz yurdlarını tərk edərək müxtəlif istiqamətlərdə köçlərinə səbəb olmuşdular. Beləliklə bəşər tarixinin ilkin irqi olan və dünyanın dörd tərəfinə yayılmış Turan irqi arilərlə yüzillərlə davam edən mübarizədə malik olduqları əraziləri çox zaman güzəştə getməyə məcbur olurdular. Ari irqinə mənsub iranlılarla turanlı öntürklər arasında Mərkəzi Asiya və Ön Asiyada baş verən və yüzillərlə davam edən qarşıdurma dünya tarixində İran-Turan müharibələri adı ilə öz əksini tapmışdır. Mərkəzi Asiyada turanlı türklərlə iranlı arilər qarşı qarşıya gəldikləri halda Ön Asiyada Aralıq dənizi

Sonradan o Sem/Selm ilə yaxınlaşmışdır. Sumer dili əsas etibarını ilə Turan dilidir. (Oppert J. 1875, V-5Səh. 464)

Müasir dövrün assuroloqlarında Jerold Kuper yazır ki, İstər Bibliya və klassik müəlliflərin əsərləri, İstərsə də Assur və Babilə aid yazılı mənbələr Qədim Mesopotamiyada samilərlə yanaşı Turanlı etnolingvistik bir qrupun da mövcudluğunu təsdiq edir. (Cooper Jerold. 1993. Səh. 173)

Tur və turanlı adlarının iran dili əsasında izahı məsələyə qərəzli yanaşmadır. Avropasentriзм ideologiyasını rəhbər tutan müasir bilim dünyası turanlı öntürklərin bir etnos kimi təşəkkül tapdığı ərazilərdə ciddi cəhdlə iranlı və hind-avropalı izləri axtarmaqda davam edirlər. İngilislər Hindistanı işğal etdikləri zaman öz işğalçılıq siyasətlərinə haqq qazandırmaq üçün arilərin ilkin vətənlərinin Hindistan olması haqqında uydurma arıçılıq nəzəriyyəsinə antropoloji nəzəriyyə kimi irəliləndirdilər.

polovets, tatar, kuman boyları Rus knyaz dövlətlərinin əsas hərbi gücünü, onların zərbə gücünü təşkil edirdilər. Lakin getdikcə Rus dövlətində slavyan ünsürü üstünlük qazanaraq Xristianlığın da qəbul edilməsi ilə Hind-avropa dünyasının bir parçasına çevrildi.

İngilis xristian katolik ideoloqu Kardinal Neuman yazır ki, tatar ünsürü istər malik olduqları təmiz qanları və istərsə də qazandıqları slavyan qarışımı ilə Rusiya İmperiyasında önəmli rol oynayırdı. (Kardinal H. Newman. 1854. Səh. 24)

Rusiya çarizm dövründə Qara dənizin şimalından başlamış Sibirin geniş əraziləri də daxil olmaqla böyük bir ərazini işğal etdi və bu işğallara haqq qazandırmaq üçün Cənubi Sibirin və Türkiyənin hind və iranlı arilərin ilkin vətənləri kimi təqdim edən uydurma nəzəriyyələr irəliləndirdilər. Rus şovinist elmi dai-

yətinin əsasını qoymuşlar.

Bu nəzəriyyə hansısa tək bir bilim adamının subyektiv emosional düşüncəsinin məhsulu deyil, yüzlərlə müxtəlif peşə sahibli bilim adamlarının uzun illər ərzindəki kollektiv fədakar elmi fəaliyyətinin nəticəsi idi.

XVIII-XIX yüzilliyin Avropa tarixçiləri, arxeoloqları, linqvistləri Qədim Şərqi xüsusən də Mesopotamiya adlanan İkiçayarasının tarixinin öyrənilməsində, mixi və heroqlif yazıların şifrəsinin açılaraq oxunmasında böyük uğurlar əldə etmişlər.

(ardı gələn sayımızda)